

TOMMASO D'AQUINO, *La Somma teologica*. Testo latino dell'edizione leonina, traduzione e commento a cura dei Domenicani italiani, vol. 22, (2.2., qq. 171-189), Bologna, ESD, 1984, questione 175, articoli 1 e 3, pp. 129, 131, 133, 137, 139, 141, 143.

QUAESTIO 175

De raptu

in sex articulos divisa.

DEINDE considerandum est de raptu.

Et circa hoc quaeruntur sex. Primo: utrum anima hominis rapiatur ad divina. Secundo: utrum raptus pertineat ad vim cognoscitivam vel appetitivam. Tertio: utrum Paulus in raptu viderit Dei essentiam. Quarto: utrum fuerit alienatus a sensibus. Quinto: utrum totaliter fuerit anima a corpore separata in statu illo. Sexto: quid circa hoc scivit, et quid ignoravit.

ARTICULUS I

Utrum anima hominis rapiatur ad divina.

De Verit., q. 13, a. 1; a. 2, ad 9; 2 ad Cor., c. 12, lect. 1.

AD PRIMUM SIC PROCEDITUR. Videtur quod anima hominis non rapiatur ad divina. Definitur enim a quibusdam raptus: « Ab eo quod est secundum naturam, in id quod est supra naturam, vi superioris naturae elevatio ». Est autem secundum naturam hominis ut ad divina elevetur: dicit enim Augustinus, in *I Confess.* [c. 1]: « Fecisti nos, Domine, ad te: et inquietum est cor nostrum donec requiescat in te ». Non ergo hominis anima rapitur ad divina.

2. PRAETEREA, Dionysius dicit, 8 cap. *De Div. Nom.* [lect. 4], quod « iustitia Dei in hoc attenditur, quod omnibus rebus distri-

buit secundum suum modum et dignitatem». Sed quod aliquis elevetur supra id quod est secundum naturam, non pertinet ad modum hominis vel dignitatem. Ergo videtur quod non rapiatur mens hominis a Deo in divina.

3. PRAETEREA, raptus quandam violentiam importat. Sed Deus non regit nos per violentiam et coacte, ut Damascenus dicit [2 *De Fide Orth.*, c. 30]. Non ergo mens hominis rapitur ad divina.

SED CONTRA EST quod, 2 *ad Cor.* 12, 2, dicit Apostolus: «Scio hominem in Christo raptum usque ad tertium caelum»: ubi dicit *Glossa* [ord.]: «*raptum*, idest, contra naturam elevatum».

RESPONDEO DICENDUM quod raptus violentiam quandam importat, ut dictum est [arg. 3]. «Violentum» autem dicitur, «cuius principium est extra, nil conferente eo qui vim patitur»: ut dicitur in 3 *Éthic.* [c. 1, lect. 2]. Confert autem unumquodque ad id in quod tendit secundum propriam inclinationem, vel voluntariam vel naturalem. Et ideo oportet quod ille qui rapitur ab aliquo exteriori, rapiatur in aliquid quod est diversum ab eo in quod eius inclinatio tendit. Quae quidem diversitas potest attendi dupliciter. Uno quidem modo, quantum ad finem inclinationis: puta si lapis, qui naturaliter inclinatur ad hoc quod feratur deorsum, proiciatur sursum. Alio modo, quantum ad modum tendendi: puta si lapis velocius proiciatur deorsum quam sit motus eius naturalis.

Sic igitur et anima hominis dicitur rapi in id quod est praeter naturam, uno modo, quantum ad terminum raptus: puta quando rapitur ad poenas, secundum illud Psalmi [49, 22]: «Ne quando rapiat, et non sit qui eripiat». — Alio modo, quantum ad modum homini connaturalem, qui est ut per sensibilia intelligat veritatem. Et ideo, quando abstrahitur a sensibilibus apprehensione, dicitur rapi, etiam si elevetur ad ea ad quae naturaliter ordinatur: dum tamen hoc non fiat ex propria intentione; sicut accidit in somno, qui est secundum naturam, unde non potest proprie raptus dici.

Huiusmodi autem abstractio, ad quaecumque fiat, potest esse triplici causa contingere. Uno modo, ex causa corporali: sicut patet in his qui propter aliquam infirmitatem alienationem patiuntur. — Secundo modo, ex virtute daemonum: sicut patet in arreptitiis. — Tertio, ex virtute divina. Et sic loquimur nunc de raptu: prout scilicet aliquis spiritu divino elevatur ad aliqua supernaturalia, cum abstractione a sensibus; secundum illud Ezech. 8, 3: «Spiritus elevavit me inter terram et caelum, et adduxit me in Ierusalem, in visionibus Dei».

Sciendum tamen quod rapi quandoque dicitur aliquis non solum propter alienationem a sensibus, sed etiam propter alienationem ab his quibus intendebat, sicut cum aliquis patitur evagationem mentis praeter propositum. Sed hoc non ita proprie dicitur.

AD PRIMUM ERGO DICENDUM quod naturale est homini ut in divina tendat per sensibilibus apprehensionem: secundum illud *Rom. 1, 20*: « Invisibilia Dei per ea quae facta sunt conspiciuntur ». Sed iste modus quod aliquis elevetur ad divina cum abstractione a sensibus, non est homini naturalis.

AD SECUNDUM DICENDUM quod ad modum et dignitatem hominis pertinet quod ad divina elevetur, ex hoc ipso quod « homo factus est ad imaginem Dei » [*Gen. 9, 6*]. Et quia bonum divinum in infinitum excedit humanam facultatem, indiget homo ut supernaturaliter ad illud bonum capessendum adiuvetur: quod fit per quodcumque beneficium gratiae. Unde quod sic elevetur mens a Deo per raptum, non est contra naturam, sed supra facultatem naturae.

AD TERTIUM DICENDUM quod verbum Damasceni est intelligendum quantum ad ea quae sunt per hominem facienda. Quantum vero ad ea quae excedunt liberi arbitrii facultatem, necesse est quod homo quadam fortiori operatione elevetur. Quae quidem quantum ad aliquid potest dici coactio, si scilicet attendatur modus operationis: non autem si attendatur terminus operationis, in quem natura hominis et eius intentio ordinatur.

ARTICULUS 3

Utrum Paulus in raptu viderit Dei essentiam.

I, q. 12, a. 11; ad 2; 4 *Sent.*, d. 49, q. 2, a. 7, ad 5; *De Verit.*, q. 13, a. 2;
2 *ad Cor.*, c. 12, lectt. 1, 2.

AD TERTIUM SIC PROCEDITUR. Videtur quod Paulus in raptu non viderit Dei essentiam. Sicut enim de Paulo legitur [2 *ad Cor.* 12, 2] quod « est raptus usque ad tertium caelum », ita et de Petru legitur, *Act.* 10, 10, quod « cecidit super eum mentis excessus ». Sed Petrus in suo excessu non vidit Dei essentiam, sed quandam imaginariam visionem [ibid., vv. 11 ss.]. Ergo videtur quod nec Paulus Dei essentiam viderit.

2. PRAETEREA, visio Dei facit hominem beatum. Sed Paulus in illo raptu non fuit beatus: alioquin nunquam ad vitae huius miseriam rediisset, sed corpus eius fuisset per redundantiam ab anima glorificatum, sicut erit in sanctis post resurrectionem; quod patet esse falsum. Ergo Paulus in raptu non vidit Dei essentiam.

3. PRAETEREA, fides et spes esse non possunt simul cum visione divinae essentiae: ut habetur *1 ad Cor.* 13, 8 ss. Sed Paulus in statu illo habuit fidem et spem. Ergo non vidit Dei essentiam.

4. PRAETEREA, sicut Augustinus dicit, *12 Super Gen. ad litt.* [cc. 24, 26, 28], secundum visionem imaginariam quaedam similitudines corporum » videntur. Sed Paulus videtur in raptu quasdam similitudines vidisse, puta « tertii caeli » et « Paradisi »: ut habetur *2 ad Cor.* 12, 2, 4. Ergo videtur esse raptus ad imaginariam visionem, magis quam ad visionem divinae essentiae.

SED CONTRA EST quod Augustinus determinat, in libro *De Videndo Deum ad Paulinam* [epist. 147], quod « ipsa Dei substantia a quibusdam videri potuit in hac vita positis: sicut a Moyse, et Paulo, qui raptus audivit ineffabilia verba, quae non licet homini loqui ».

RESPONDEO DICENDUM quod quidam dixerunt Paulum in raptu non vidisse ipsam Dei essentiam, sed quandam refulgentiam claritatis ipsius. Sed contrarium manifeste Augustinus determinat, non solum in libro *De Videndo Deum* [loco cit.], sed etiam *12 Super Gen. ad litt.* [c. 28]: et habetur in *Glossa* [ord. Aug.], *2 ad Cor.* 12, 2. Et hoc etiam ipsa verba Apostoli designant. Dicit enim [v. 4] « se audisse ineffabilia verba, quae non licet homini loqui »: huiusmodi autem videntur ea quae pertinent ad visionem beatorum, quae excedit statum viae, secundum illud Isaiae 64, 4: « Oculus non vidit, Deus, absque te, quae praeparasti diligentibus te ». Et ideo convenientius dicitur quod Deum per essentiam vidit.

AD PRIMUM ERGO DICENDUM quod mens humana divinitus rapitur ad contemplandam veritatem divinam, tripliciter. Uno modo, ut contempletur eam per similitudines quasdam imagi-

narias. Et talis fuit excessus mentis qui cecidit supra Petrum. — Alio modo, ut contempletur veritatem divinam per intelligibiles effectus: sicut fuit excessus David dicentis [ps. 115, 2]: « Ego dixi in excessu meo: Omnis homo mendax ». — Tertio, ut contempletur eam in sua essentia. Et talis fuit raptus Pauli: et etiam Moysi. Et satis congruenter: nam sicut Moyses fuit primus Doctor Iudaeorum, ita Paulus fuit primus « Doctor Gentium » [1 ad Tim. 2, 7].

AD SECUNDUM DICENDUM quod divina essentia videri ab intellectu creato non potest nisi per lumen gloriae, de quo dicitur in Psalmo [35, 10]: « In lumine tuo videbimus lumen ». Quod tamen dupliciter participari potest. Uno modo, per modum formae immanentis: et sic beatos facit sanctos in patria. Alio modo, per modum cuiusdam passionis transeuntis: sicut dictum est [q. 171, a. 2] de lumine prophetiae. Et hoc modo lumen illud fuit in Paulo, quando raptus fuit. Et ideo ex tali visione non fuit simpliciter beatus, ut fieret redundantia ad corpus: sed solum secundum quid. Et ideo talis raptus aliquo modo ad prophetiam pertinet.

AD TERTIUM DICENDUM quod quia Paulus in raptu non fuit beatus habitualiter, sed solum habuit actum beatorum; consequens est ut simul tunc in eo non fuerit actus fidei, fuit tamen in eo simul fidei habitus.

AD QUARTUM DICENDUM quod nomine « tertii caeli » potest uno modo intelligi aliquid corporeum. Et sic tertium caelum est caelum empyreum: quod dicitur « tertium » respectu caeli aerei et caeli siderei; vel potius respectu caeli siderei et respectu caeli aquei sive crystallini. Et dicitur « raptus ad tertium caelum », non quia raptus sit ad videndum similitudinem alicuius rei corporeae: sed propter hoc quod locus ille est contemplationis beatorum. Unde *Glossa* [Lomb.] dicit, 2 ad Cor. 12, 2, quod « tertium est spirituale caelum, ubi angeli et sanctae animae fruuntur Dei contemplatione. Ad quod cum dicit se raptum, significat quod Deus ostendit ei vitam in qua videndus est in aeternum ».

Alio modo per tertium caelum potest intelligi aliqua visio supermundana. Quae potest dici tertium caelum triplici ratione. Uno modo, secundum ordinem potentiarum cognoscitivarum: ut primum caelum dicatur visio supermundana corporalis, quae fit per sensum, sicut visa est manus scribentis in pariete, Dan. 5, 5; secundum autem caelum sit visio imaginaria, puta quam vidit Isaias [6, 1], et Ioannes in *Apocalypsi* [4, 2 ss.]; tertium vero caelum dicatur visio intellectualis, ut Augustinus exponit, 12 *Super Gen. ad litt.* [cc. 26, 28, 34]. — Secundo modo potest dici tertium caelum secundum ordinem cognoscibilium: ut « primum caelum dicatur cognitio caelestium corporum; secundum, cognitio

caelestium spirituum; tertium, cognitio ipsius Dei». — Tertio potest dici tertium caelum contemplatio Dei secundum gradus cognitionis qua Deus videtur: quorum primus pertinet ad angelos infimae hierarchiae, secundus ad angelos mediae, tertius ad angelos supremae, ut dicit *Glossa* [ord. sine nom.], *2 ad Cor.* 12, 2.

Et quia visio Dei non potest esse sine delectatione, propterea non solum se dicit raptum « ad tertium caelum », ratione contemplationis: sed etiam « in Paradisum », ratione delectationis consequentis.